

Божин ПАВЛОВСКИ

ОТАЦ

Сунце је већ зашло иза модрих планина када су Алексо и Суза журили да купе прстен. Њему се чинило да под руком води једну савршену, етеричну младу даму којој треба купити поклон за успомену на њен седамнаести рођендан. Али кћерка је знала да је младићи не сматрају лепом, чим је избегавају. Пролазници нису могли знати да носи контактна сочива са великом диоптријом. Али она је знала оно што је знала: момци су лудовали за њеном сестром Видом, а њу су избегавали. Међутим, успешно је лечила своје комплексе: учила је и бар је у разреду била прва.

На улицама су се добро расположени шетачи сударали са штрајкачима. Кроз метеж и жагор града често се чуло завијање сирена. Неки брадати младићи су скупљали прилог за изградњу македонске школе на Новом Зеланду. Пролазници су, очигледно, били дарезљиви, јер су младићи скупили приличну своту новца која је стајала на њиху испред њих. Група девојака је рекламирала хотел »Маврово«; као, тамо је прекрасно: коктели, интимна атмосфера, без смокинга, без конзумације, од понедељка до недеље, увек лето; у поноћ шоу из тропских крајева. Ово је постао град пропаганде, помисли Алексо, осећајући се кривим што за штампарију »Други мај« не зна нико. У близини су опет завијале сирене; мирисало је на пожар. Девојке су у трку делиле летке за циркус. Лудо предвече, мислила је Суза, стежући оца за руку и гледајући како сакати просјак дебелим гласом, преко магнетофона, моли за милост, скупљајући прилоге у празну рибљу конзерву. Глас је казивао како је просјак слеп и има повремене епилептичке нападе, последице грађанског рата у Беломорској Македонији. Мало је било оних који су стали поред тог просјака; Суза убаца парницу у његову конзерву. Остали као да нису желели да се подсећају на последице рата, забринути смо за свој вечерњи провод. Живот је кратак, нико се неће поново родити, мислила је млада средњошколка, али где ћемо стићи са својом безочношћу? Суза је била одвећ осећајна за своје године.

– Како је мама? – упита отац враћајући се до сакатог. – Нема болове у стомаку?

– Они најлазе у таласима, зар не знаш, тата? – рече Суза. – Али зашто се вас двоје толико свађате?

– А Виктор? – упита Алексо, избегавајући одговор.

– Spreма се да обуче униформу. Тражио те да ти то каже!

– Шта да радим с твојим братом? Ми смо се договорили да војску служи касније. Да најпре заврши факултет, да постане независан!

– Бојим се за све нас, тата! Шта ће бити на крају? – уздрхта Суза и ослони се на очево раме.

– Чега се бојиш? Па ти си још увек дете! – покуша да је утеши Алексо.

– Какво дете! У мојим годинама Ромкиње имају по двоје деце. Мислиш да не знам шта се збива са нама, нашом кућом? – Суза само што не беше заплакала.

– Све ће доћи на своје место! – умиривао ју је Алексо, милујући је по врату.

Желела бих да смо задједно. Али ми смо већ месец дана одвојени.

– Голубице моја! Кад си одрасла и већ постала девојка? – болно се осмехнуо отац. – Уверавам те да ће све бити по твојој жељи!

Куповина прстена са једним или два дијаманта претвори се у ужасну потрагу. Није да избор није био велики, али цене беху превисоке, а Алексов џеп испражњен. Трошећи на Мају Арсову и узимајући нередовне приходе, сад су његове жеље биле изнад могућности. Више пута се врзмао по јеврејској, у страху да га трговци не преваре, подсмехујући му се испод брчића; иако се стидео од кћерке, непрестано је одлагао куповину.

– А Вида се прибрала кући! – неочекивано рече Алексо.

– Требало би да разговараш с њом, тата – примети Суза.

Каља ми углед! – прошапута отац.

– Како би било да и њој купимо поклон? Знаш колико би се обрадовала! Молила би те за опроштај, тако ми свега! – радосно узвикну Суза.

– Али сада је твој рођендан, Сузице – рече Алексо. – Желео бих да се сећаш свог оца. Мало ћемо се позноти, али прстен ћемо наћи.

– Вида се удаје! – шапну Суза.

– Исувише новости за једно вече. Виктор иде у војску, Вида се удаје! А ти? Да не одлетиш пут облака? – на силу се осмехну Алексо.

У »Гомелу«, где су се продавали углавном часовници украшени дијамантима, било је прескупо, све изнад сто хиљада. Алексо Иванов постиђено поцрвене: »Нисмо купци за овакву радњу«, шапну он. Суза га замоли да одустану и оду до »Кола«. Али он је био упоран: »Погледаћемо још!« У »Нини« му предложише украсни прстен са гаранцијом квалитета, али и он испаде прескуп. Продавачица је слегла раменима, нудила му друге, јефтине и такође лепе, са попустом, али то не беше исто. У »Шалиму« момак с капицом на глави извади десетину разних прстена, али са ценама до небеса. Продавац је нудио попуст, пристао чак да направи прекршај, да не урачуна државну таксу, вукао је Алекса за рукав, али се он ишчупа и изађе на улицу.

– Не познајем те оваквог, тата – рече му збуњено Суза. – Зашто се понижаваш?

– Ђути и уживај!

– Зар сам ја за дијаманте? Не желим да ме окитиш као лутку!

– Шта сам обећао, има и да буде!

– Исти си као деда.

Рођендан је био за четири дана. Алексо је уживао при помисли како ће на породичној свечаности открити тајну прстена. Вида ће поцрвенети од стида, а Суза ће се радовати.

Наставише са потрагом. Више није имао кредитних карата, због неликвидности његових текућих рачуна у банци, и морао је да купи нешто јефтине је. У »Пересу« су нудили злато, сребро, дијаманте. На углу једног сокака жене су показивале златно прстење за нежне ручице, са дијамантима, ручна израда. Од цене Сузи се заврте у глави.

– Доста је те лакрадије, тата – шапну девојка. – Купи ми нешто скромније, ако си већ решио да ме обрадујеш.

– Издржи још мало.

Продавачица са угла га упита колики трошак може себи допустити.

– Не више од десет хиљада – стидљиво призна Алексо.

Жена извади из фијоке јефтине примерке, какве купују сељаци. Суза повуче оца.

– Заборавила сам да ти кажем – рече, скрећући разговор. – Тражили су те из банке.

– То је већ срећено. Да ли ме још неко тражио?

– Телефон је чисто звонио. Јутрос нас је опет посетио инспектор, нешто у вези с пореклом имовине. Рекли смо му да те потражи у штампарији. Тебе је немогуће наћи. Да не живиш у неколико станова одједном?

– Да није твој отац чудовиште? – намргођено рече Алексо.

– Шалим се. Та где би живео осим кући?

– Хајде, да наставимо с куповином!

– Знаш шта нам треба? Да оздрави мама!

У радњи »Јаки« нису продавали само прстење него и други накит страног порекла. Газда им се најпре обрати на руском. Истицао је квалитете, спомињао звучне фирме које производе његову робу. И он је нудио попуст, али је избор био никакав, а цене текоће папрене. Код »Мартина« је продавац био глобради младић. Један од топле браће, помисли Алексо. Продавац им показа ретке примерке, на којима су блистали злато и дијаманти, али спомену неку астрономску цену. И у »Рубину« су цене биле застрашујуће.

Алексо се купао у зноју: стискао је паре у цепу и није смео да погледа у Сузу. Али нису улудо говорили о њему да се инати као магаре на мосту. Какав је он то руководиоца кад није устању да поклони један дијамантски прстен?

– Ма шта ће ми то? – поново се побуни Суза.

– Твој успех у школи заслужује и прстен са десет дијаманата – поче објашњавати Алексо. – Ако нисам у стању да то учиним сад, биће то ускоро! И мене ће сунце огрејати! – узвикну он, са лудачким сјајем у очима.

И даље се завараво. У »Леону« му брбљиви старац, који за себе рече да је експерт за украсно прстење, предложи један од старог аустријског злата, међутим, како се нису нашли, само га испрати до улаза. »Јел' ви озбиљно намеравате да купите прстен?« Чувши његово подругљиво питање, Алексо опет поцрвене. Проклети трговци, помисли бесно, свима метанишу, никога не поштују. У малој златарској радњи »Еделман« приступи му дебела, љубазна жена, брзо извади десетак прстена из фијоке, и поче да га уверава да ће њему учинити посебну цену. Дијаманти су блештали на злату убијајући сваку жељу за поседовањем њихове лепоте. Шта се он залетео? Зар данас у банци није видео своју вредност, када је узео из руку лихвара Нијази Османова онај понижавајући уговор. Суза је била у праву кад је предлагала да одустане од ове куповине. Зато је хтео да се покаже дарежљивим и благородним пред својом драгом малолетницом? Она је познавала материјално стање у коме се он налазио; видела је своју мајку како се саплиће о неплаћене дугове. Осим тога, Суза је била толико скромна: њој је највећу радост причињавала породична срећа, била је млада, али спремна да подноси и добро и зло. Каква га је то лудачка грамзивост вукла од радње до радње, питао се, дрхтеће као у бунилу. Одједном, сети се једне свађе с Мајом Арсовом, која му је у љутини предложила да се јави психијатру. И други су му прогнозирали да ће завршити у лудници, ако га не стријају у затвор, па шта? Одмахну руком и настави свој пут, убеђен да није болестан.

Узе сендвич с пилетином и сок од јагоде. Суза није хтела да једе пре но што јој се заврши проба. И док је жвакао, непрестано је мислио на овај излет у царство дијаманата. Више му неће пасти на памет да посећује Јевреску улицу, мислио је: нагледао се дијаманата за цео живот. Златарима блеште очи ваљда зато што се боје лопова? Колико је више мрзео дијаманте, толико их је страсније прижељкивао. Поклонићу једном прстен својој Сузи, мислио је,

исти као љубавници Маји! Блештаће од злата и дијаманата. Упамтиће њега ти врајји продавци, клањаће му се до земље, снисходљиво и с уважавањем.

»Ако штампарија пропадне, фолклор је бесмртан«, рече му Вирцил Писески, дочекавши га у сали у којој су омладинци скупљени око »Кола« одржавали своје пробе. Далеко од модерних диско-клубова, овде су налазили пристојну забаву.

Вирцил је био озарен и свеж, без трагова ноћашње тучњаве. Ни модрице, ни огреботине. Зар га није оставио пребијеног у његовој старој кући? Проба је била у току, учили су песме и кола. Вирцилов главни помоћник је био дебели из »Нове демократије«, али је ту било и три Албанца. Суза се укључи у игру; отац седе крај грамофона. Бука је била скоро неподношљива; шарен, разигран свет који сада не размишља о штрајковима који потресају Европу. Вечерас су најбројнији били студенти из десетак несврстаних земаља. Почеше да изводе »Беласичко оро«; мелодија и ритам су пленили; играчи беху видно узбуђени. Уследи стара америчка игра »Дванаеста улица«, од које неки Арапи падоше у транс.

– Лепа фолклорна оаза – рече Алексо који није има велико разумевање за ентузијазам свог метера.

– Свраћај чешће са Сузом – рече му он.

– А с оним што те пребио?

– Његову њушку не желим да видим!

– Ови Арапи цене наш фолклор? – и даље се шалио Алексо.

– Играју као да су сишли с планине – одговори Вирцил.

– Зашто не оформиш друштво у штампарији? – упита Алекса.

– За чије бабе здравље?

– Како успеваш да привучеш оволики свет? – зачикивао га је и даље Алексо.

– Хумана идеја, јефтина забава, шта ћеш више? Овде се рабају велика пријатељства!

– Као поручено за мене – заразно се насмеја Алексо. – Навраћају чешће!

– Ти као да ми се ругаш? – прекуну га метер. – Човек притиснут челиком и бетоном жели мало да заигра. Зар има нешто лоше у изучавању фолклора и обичаја?

– Не знам шта ми је вечерас – рече Алексо – кезим се као будала. Немој се љутити, смех сам излеће из мене. – Алексо се и даље смејао.

– И ја бих се откачио да није овог посла – примети Вирцил.

– Немаш вести од жене? – упита Алексо.

– Шта би могло да се тамо промени? – Вирцил скупи рамена.

Алексо Иванов се загледа у своју кћерку која је сад водила коло. Повишеним тоном, Вирцил Писески поче да говори о томе како су тог поподнева довели у штампарију рукопис Танаса Савеског. »Економска стабилизација, сад или никад!« узвикну Алексо мислећи на наслов, и опет се закикота. Вирцил је покушао да му објасни како ће штампање ићи веома тешко, али бука га надјача. »Још једном смо закрпили врећу!« рече Алексо, лудо се смејући. Спомену банчин уговор са високом каматом, али сад Вирцил ништа не разумеде. »Два корака напред, један назад«, подучавао је дебели играче. Алексо се осећао као дрогиран; ознојио се од смеха. Загледа се у свој најбољег метера: као да по први пут виде његове нежне, румене образе, кратак врат са везаном марамом. На ногама је имао лаке плетене мокасине, из њега је избијало здравље и снага, с његове одеће су се ширили пријатни мириси. Као да није изашао из оне прљаве штампарије, као да га колико синоћ нису претукли. Алексо му је завидео што се тако брзо опоравио, обновио; и почињао је да га мрзи због тога. »Је ли с тобом све у реду?« упита га Вирцил на растанку.

Алексо одведе кћерку на вечеру у ресоран »Пир«. Подсећао је на стари, напуштени брод. Улаз је био као из приче о пиратским пребивалиштима: дрвене стеленице, ужад, катарке, кормила и мреже. У фоајеу приступише им две лепе девојке и, уз наклон, одведоше их до стола. Прекопута Сузе била је бродска турбина, очишћена и умонтирана у зид. Јеловник беше илустрован брадатим морнарком који се враћа с дуге пловидбе, пуши лулу, носи стару одећу и испепани сламати шешир, а у рукама пртљаг. Однекуд га подсети на морнара који га је назвао Клаудије Умоболни.

– Ниси била овде? – упита кћерку.

– Шта бих тражила?

– Свакакви се овде скупљају.

– Познајеш некога?

– Из виђења. Морал ових људи је крајње сумњив.

– Па шта ми овде уопште тражимо, ако је тако?

– Да видиш на како високој нози живе људи – са завишћу рече отац.

Алексо поједе чорбу са много лука, а Сузи донесоше питу и кисело млеко. Поручише салате од разног поврћа. Послужише их добро печеним телећим месом које су заливали хладним чајем. Алексо је с усхићењем гледао у своју кћер која је, уморна после пробе, јела с апетитом. Зашто њу не привлаче модерне игре из диско-клубова, као Виду, него се замајава фолклором сумњивог метера, питао се гледајући је како једе. Можда је то зов родног села Посокија? Да не наставља традицију његове мајке Јаглике, која је била најбоља играчица? Крв није вода, мислио је разгаљен, осећајући како је његова љубав према Сузи бескрајна. При помисли да је младићи избегавају, опет се безразложно насмеја.

– Шта је то толико смешно? – рече Суза.

– Твоја баба – настави да се смеје Алексо – била је најбоља играчица.

– И то је теби смешно? – наљути се Суза. – Оче, је ли с тобом све у реду? – Ма не, пало ми је на памет да твоја мајка не воли телетину – запетљавао се све више Алексо.

– Она кува много боље него ови овде!

– Шта сте ручали данас?

– Пребранац.

– Знао сам. – Алексо се опет искриви од смеха.

Касно увече, док је колима журио према кући свог помоћника, Еца Паскова, размишљао је о необичној судбини своје кћери. Зашто је младићи избегавају? питао се. Он је био сигуран како је она довољно привлачна да привуче туђе очи; осим тога, њен брак ће бити као тврђава. Каква је то неправда? За Видом јуре као ловачки пси, а Суза остаје сама. Мислио је да она стога седи тако снуждена у колима, па, да би је развеселио, поче да јој приче о приватном животу Вирцила Писеског. О томе како су га затекли у кревету Ивоне Пацове. »Све ми је познато«; тихо га прекину Суза. И о томе да му је жена у лудници. »Знам све«, кратко одговори девојка, и пожали се да јој се одлепило сочиво. Алексо је желео да је шокира, хомосексуалцима са Бит-пазара и да јој покаже како она ипак не зна све. »Њихов занат је цветао овде још у доба Аврама, оснивача града. Њих јавно прихватају, иако више ћутке«, рече Алексо. Као, мушке проститутке што се скупљају на источној страни реке су сад у моди, долазе из свих крајева света, не би ли освојили нове квартове града. Азијати силовани од америчких војника. Европљани који су напустили своја аристокрастка гнезда. Арапи који су радили на бродовима, разочарани Американци. Све њих овај град привлачи као магнет. Управа града је у дилеми да ли да их искористи као туристичку атракцију или да их прогања. У неким новинама, причао је Алексо, организована је расправа о статусу хомосексуалаца; о томе

су се изјаснили многи познати интелектуалци. И Танас Савески, из његове генерације, учествовао је у расправи; по њему, та појава је стара колико и човечанство, само што мења стил, да би боље опстала . . .

– Зашто ми причаш о томе? – прекину га Сузи.

– Да би се чувала, ето зашто. Отвори очи, свет је пун гада! – саветовао ју је Алексо.

Кућа Паскових је била у правцу Црвене шуме, прилично удаљена. Он није знао како да убије досаду у колима. У штампарији није било ничег ружичастог, на љубавницу није смео ни да помисли, бојао се да начиње породичне ране, блиске сараднике је презирао – о чему би причао?

Одломак из романа ЦРВЕНИ ХИПОКРИТ који ће се први пут појавити на српско-хрватском језику у издању „Народне књиге“ из Београда

Превео

Митко Манџуков